

anonim Sirketi adına
- Adres: İst. Beşik-
u. D. Matbaası).
Türk Anonim Sirketi

HAVA RAPORU

★ Bugün şehrimizde hava, parçalı çok bulutlu geçecek, rüzgârlar güney yönlerden hafif zaman zaman mutedil esecektir.

107 N. 111 R. 77-515757
HACİLERE
Mercüman

m kahneyim millet yolunda bir azimetten. -Namık Kemal-

Edebiyatımızın büyük kayıbı

Yazan : **Yakup Kadri Karaosmanoğlu**

«Çalı Kuşu» müellifi öldü. Ey, Feride'nin çağdaşı Türk kadınları, ne kadar ağlasanız, ne kadar yas tutsanız yeridir. Zira, bu memlekette, genç kız Çalı Kuşu'yla kendi mertebesine erişinceye kadar ne olduğu belirsiz bir yaratıktı. Divan şiirindeki genç kızın cinsi bile malûm değildi. Malûm olduğu vakitler de ondan ya bir «Gül Koncası», ya «Fidan Boylu Sâkiye» diye bahsolunurdu. Tanzimat edebiyatında ise, nedendir bilmiyoruz, Mibrinnisâ Hanımın :
*Sarı bir güldün ey adem çiçeği
İstemezdim sana verem demeyi*

beyitiyle bir nevi dispanser laboratuvarına mal edildi. Ondan sonra, tiyatrodaki «Zavallı Kız» dan romanda «Nemide» ye kadar uzun bir edebî devir boyunca genç kızlarımızdan yalnız öksürük ve hıçkırık sesleri duyur olmuştuk. Bu kötü romantizmanın tesiri altında, hakikî hayat sahnelerinin de birbiri ardısıra sararıp solan ve hattâ «Zavallı Kız» gibi zehir kâsesine dudak uzatan genç kızlarla dolup boşaldığını görmüştük. Bunlar için aşk Şark musikisinin güftelerinde olduğu gibi yalnız ah ve vah etmek, saç baş yolmak ve kanlı gözyaşları dökmek demektir. Biraz sonra — gene nasıl olduğunu bilmiyoruz — bu karasevda kurbanlarını, edebiyat aynasına birer «Vampir» şeklinde aksetmeğe başladı. Bunlar, daha kadın olmadan evvel, «Kadın fendi» ni öğrenmiş görünüyordular. İşenin, fitnenin envainı biliyorlardı. Herbiri, sanki Marcel Prévost'un «Yarım Bakireleri» ni taklit eder gibiydiler.

İşte, tam bu sıralardadır ki, Reşat Nuri Güntekin «Çalı Kuşu» romanındaki Feride'siyle Türk kızının ilk gerçek örneğini vardi. Feride mektepten çıkıp hayata ilk adımını attığı günlerde nişanlısı tarafından derin bir hayal inkısarına uğramıştır. Fakat, ne verem olup, yataklara düşmüş, ne de sevdiği delikanlıyı tekrar elde etmek için bir takım dişi oyunlarına başvurmuştur. İnsanlık vakarı, kadınlık izzetini kendine, ne emrediyorsa onu yapmıştır ve gönlünün yasını, memleketinin eğitim alanında en çetin vazifelerden birini alarak, yani o zamana kadar İstanbul'lular tarafından bir gurbet ve mahrumiyet diyarı telâkki edilen Anadolu köylerinin birinde hocalık etmek suretiyle avutmak çaresini bulmuştur.

«Çalı Kuşu» kitap halinde çıktığı günlerde, yazdığım bir makalede Halit Ziya'nın «Aşk-ı Memnu» undaki Nihal ile Feride arasında şöyle bir paralel yaptım : «Feride, demistim, adalı bir Nihal'dir.» Meğer ne kadar eksik ve paradoksal bir mütalâada bulunmuşum. Bunu, hemen aynı tarihlerde, kafiye kafiye nârin ve nazlı şehir kızlarımızı, uzun topuklu iskarpenlerini ellerine alıp ipek çoraplı ayaklarıyla Anadolu dağlarını aşarken gördüğüm vakit anlamıştım. İç sıkıntılarını avutmak için kibar ve zengin babasının paytonile Büyüka'da'nın çamlıklarında gezinen sırma saçlı, beyaz yeldirmeli Nihal Hanımla o genç kızlar arasında Ecevit'in uçurumları kadar derin bir fark vardı. Ben, bunlara, olsa olsa, Feride'nin arkasından Anavatan

ufuklarına doğru kanat açıp uçuşun Çalı Kuş'ları diyebilirdim. Belki, onların hepsini bu ulvî maceraya, Feride'de olduğu gibi bir aşkın hayal inkısarına atmış değildi. Fakat, ayakları sürçmeden, başları dönmeden, her müşküle göğüs germek azmle hayat mücadelesine girişmek cesaretini mutlaka Feride'den öğrenmiştiler.

Bu bakımdan, ben şimdi, Reşat Nuri'yi Türk romanının ilk ideal kahramanını yaratmış, ilk idealist muharrir olarak telâkki ediyorum ve bu yaratıcı idealizmin bir çok misallerini diğer bütün eserlerinde görüyorum. «Çalı Kuşu» nun hepsinden üstün bir mahiyet taşıyışı bence iki üç sebepten ileri geliyor. Biri, bunun, Edebiyat-ı Cedide ve Fecri-âti de dahil olmak üzere, eski Türk edebiyatıyla yeni Türk edebiyatı arasında bir sınır taşı vazifesini görüşü; ikincisi, yukarıda da söylediğim gibi, ilk karakter romanımız oluşu; üçüncüsü de bize Anadolu havasının ilk ürperişlerini verişidir.

«Çalı Kuşu» çıkıncaya kadar Türk romanındaki aşk ve macera temaları neydi? Ya melodramatik bir his âleminin tasviri; ya yapmacıklı bir içliğin tahlili, yahut da sadece bir zendostluk hikâyesi. Reşat Nuri, bu çığrı, kendine hürmeti olan kalemler için tamamiyle kapamıştır.

«Çalı Kuşu» ndan beri gerçek mânasiyle edebî vasfını taşıyan romanların hiç birinde ne (Ferdî ve Şürekâları) sonunda gördüğümüz korkucu intihar tablolarına, ne (Nemide) tarzında ruh bastalarına; ne Behlül gibi zamparalarla Bihter soyundan «Zaniye» lere rastlamak mümkündür. Reşat Nuri, «Çalı Kuşu» nda Frenklerin (style artiste) dedikleri tomtraklı, süslü püslü üslûba da nihayet vermek suretiyle Türkçede «Tahkiye» dilini bugünkü sadeliğine doğru yöneltmiştir.

Bununla beraber, bence Reşat Nuri'nin en dikkate şayan hususiyeti karakter yaratıcılığıdır. Milletlerarası edebiyatta büyük klâsik trajediyalarla kapanmış ve en yüksek örneklerini verip tükenmiş telâkki edilen bu sanat hassası, birdenbire, nasıl olmuş da yüzelli yıllık bir fasıladan sonra, bir Türk romancında yeniden tecelli etmiş? Nasıl olmuş da Feride adında bir Dame de Sion'u Türk kızı, Reşat Nuri'nin elinde, bize Efjenî'yi, bize Chiméné'yi hatırlatan bir vakar, bir iffet, bir ahlak ve sevice örneği haline girmiştir?

Reşat Nuri'yi pek eskiden ve pek yakından tanıdığım için klâsik bir kültür sahibi olduğuna söyleyemem... Şu halde, bu büyük sanat hünerini sırf onun dehasına atfetmek ızdırarındayım.

«Çalı Kuşu» na, bize ilk Anadolu hasını vermiş bir edebî eser vasfını vermekle, belki, haksızlık ettiğime zabıp olanlar bulunacaktır. Zira, edebiyat okurları pek iyi bilirler ki, ortada Refik Halit Karay'ın «Memleket Hikâyetleri» vardır ve bu hikâyeler «Çalı Kuşu» ndan çok evvel intişar etmiştir. Ancak, şu var ki, her iki büyük yazarın bize bahsettikleri Anadolu aynı Anadolu değildir. «Memleket Hikâyetleri» sert bir realizmin acısıdır, «Çalı Kuşu» nda gülümser bir idealizmin tadını buluruz.

Taha Toros Arşivi

